

ПРИДНІПРОВСЬКИЙ НАУКОВИЙ ЦЕНТР
НАН УКРАЇНИ І МІНІСТЕРСТВА ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
БЕРДЯНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ДНІПРОПЕТРОВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ОЛЕСЯ ГОНЧАРА

МАТЕРІАЛИ

Бердянської сесії
II Всеукраїнської науково-практичної конференції
з міжнародною участю
“Придніпровські соціально-гуманітарні читання”
16 травня 2013 р.

м. Бердянськ

Килимник Е. В.	Архитектурно-художественные особенности дворцово-замковых комплексов и оборонных храмов в Западной Украине, Белоруссии и Польше XIV – XVII вв.	39
Бородкин А. В.	К вопросу о формировании в Ярославле украинской общины	43
Заворотна Г. В.	Зрубні пам'ятки поселенського характеру на території Мар'їнського району Донецької області	45
Златина М. А.	Организация помощи еврейским беженцам и высленцам в Таврической губернии (май – лето 1915 г.)	47
Зотова А. В.	О создании пищевых и промтоварных заменителей в блокированном Ленинграде	49
Ибрагимова З. Х.	Первый чеченский писатель Саид Бадугев о времени и о себе	51
Кудашкин В. А.	Изменение в социально-политическом и социокультурном развитии коренных малочисленных народов Российской Федерации в 1985 — 2004 годы (по материалам Восточной Сибири)	56
Петров Б. М.	О характере кризиса 1880-х гг. в промышленности посада Клиницы Черниговской губернии	58
Полторак С. Н.	Род Напольских в Польше, на Украине и в России	61
	Секція «Історичний досвід України: держава, економіка, люди» Секція «Исторический опыт Украины: государство, экономика, люди»	
Караульна О. М.	Проблеми періодизації українського культурно-національного відродження в сучасній українській науковій думці	
Коваленко О. С.	Карикатура як засіб реалізації антиалкогольної кампанії 1985 – 1987 рр.	66
Павловський А. Б.	Контроль у сфері державних закупівель: сучасний стан і методи підвищення його ефективності	70
Радченко Н. М.	Нормативні акти як джерело з вивчення історії розвитку кредитних установ України (1850 – 1881 рр.)	71
Яковлев А. В.	Взаимоотношения Украинской Центральной Рады с Временным правительством (март-октябрь 1917 года)	74
	Секція «Соціологія та соціальна робота» Секція «Социология и социальная работа»	
Гайдарева И. Н.	Правовая социализация как составная часть общего процесса социализации	76
Заярская Г. В.	Актуальные проблемы формирования репродуктивного потенциала российской семьи	78
Зубченко А. С.	Опыт взаимодействия исполнительной власти и общественности на региональном уровне	80
Козіна А. Ю.	Стан здоров'я сучасної української молоді в умовах поглибленої соціальної нерівності	82
Саакян М. В.	Правовой менталитет как социокультурный фактор	84

Скокова А. О., Лавлинский Р. А. Харечко Ю. А.	Роль виртуальности в процессе социализации личности	86
	Одиночество как ведущий аспект самопознания	88
Хижняк О. С.	Репродуктивна культура українського суспільства: історико – соціологічний аналіз	89
	Секція «Політичні науки в Україні та світі» Секція «Политические науки в Украине и мире»	
Андрианова Н. Ю.	Общество и конституция: к проблеме восприятия	91
Березинський В. П.	Політико-правовий статус територіальних громад й об'єднань громадян як агентів політичної самоорганізації: спільне та особливе	94
Бойчук І. В.	Вплив невербальної комунікації на політичну свідомість громадян України	96
Горностаєв С. І.	Пропорційна виборча система як основний базис функціонування і поступального розвитку партійної системи України	98
Желябовська Я. О.	Політична співпраця місцевих органів влади та громадськості в сучасній Україні	100
Карчевська О. В.	Політична активність суспільства як чинник демократизації політичної системи України	102
Манько В. І.	Ключові центри «м'якої сили» на пострадянському просторі	105
Онацький В. С.	Інтернет як вид політичної комунікації у сучасному виборчому процесі	107
Рудакова Е. Н.	Основные проявления глобализации в образовательной политике России	109
Чижова О. М.	Європейське сприйняття прагматизму	111
Уджмаджурідзе Г. Г.	Бельгійська політична криза 2007-2011 років як прояв кризи європейської консолідації демократії	113
Шуліка А. А.	Трипартитизм як засіб впливу на формування державної політики	117
Борисова В. О.	Службові нуо як ресурс розвитку громадянського суспільства в Україні	119
Рибалка С. В.	Аналіз умов формування міського політичного режиму в м. Дніпропетровську	120
Пащенко В. І.	Авторитаризм та республіка	121
	Інформація об авторах / Відомості про авторів	122

На лівих берегах рік або балок розташовувалося дев'ять поселень: Зоряне, де знайдено 16 фрагментів кераміки, 1 фрагмент керамічного прясла і 1 фрагмент абразиву; Крем'яна балка I – 14 фрагментів кераміки, 3 шматка обмазки і 1 обточений шматок фарби; Олександрівка V – 19 фрагментів кераміки; Кременець V – 21 фрагмент кераміки і 2 абразиви; Острівського I – 89 фрагментів кераміки, у тому числі 5 орнаментованих; Доброволя IV – 90 фрагментів кераміки, у тому числі, 4 орнаментованих; Вознесінка I – 16 фрагментів кераміки і 1 фрагмент абразиву; Єлизаветівка I – 8 шматків обмазки, 6 фрагментів абразивів і 309 фрагментів кераміки, у тому числі, 20 орнаментованих; Гігант II – 1 абразив і 99 фрагментів кераміки, у тому числі, 2 орнаментованих. Лише одне поселення зафіксовано на мису лівого берега ріки (Солодка) – Солодка III, де у II культурному горизонті знайдено 14 фрагментів кераміки, 1 фрагмент керамічного хлібця (?) і 1 фрагмент абразиву. На правих берегах річок і балок зафіксовано 10 поселень: Роя-балка III, де знайдено 94 фрагменти кераміки; Кременець I – 86 фрагментів кераміки, у тому числі, 5 орнаментованих і 1 фрагмент зернотерки; Славне II – 16 фрагментів кераміки і 1 абразив; Степне II Б – 124 фрагментів кераміки і 1 абразив; Новомихайлівка IV – 25 фрагментів кераміки і 1 зернотерка; Костянтинівка I – 21 фрагмент кераміки і 1 абразив; Трудове I – 34 фрагменти фрагментів кераміки і 1 абразив; Ікрянка I – 15 фрагментів кераміки, у тому числі, 2 орнаментованих; Ікрянка II – 17 фрагментів кераміки і 1 фрагмент керамічної плитки; Степне I – 65 фрагментів кераміки і 1 абразив. Лише одне поселення розташовувалося на мису, утвореному двома балками (у 2 км. на північ від східного кінця с. Степне) – Степне II А, де у III культурному горизонті знайдено 29 фрагментів кераміки. Доволі далеко від ріки розташовувалося три поселення: Софіївка I, де знайдено 10 фрагментів кераміки і 1 фрагмент абразиву; Сигнальне I – 135 фрагментів кераміки, у тому числі, 11 орнаментованих, 1 скребок із стінки посудини, 7 абразивів, простежений кам'яний цоколь будови; Доброволя VII – 40 фрагментів кераміки, у тому числі, 2 орнаментованих. Типи посуду – банки і горщики. Поверхня посуду ретельно заглажена. Типи орнаменту – пальцеві вдавлення, пальцеві вдавлення шпательом і вертикальні насічки під ними, вертикальні насічки під вінцем, діагональні насічки. Керамічний інвентар поселень знаходить свої аналогії серед керамічних серій як зрубної (Усово Озеро) [2, с. 468-469, рис. 126], так і сабатинівських (Ушккалка) [2, с. 422, рис. 118] поселень. За малої кількості матеріалу важко казати про господарську спеціалізацію поселень. Однак на 14 поселень знайдено абразиви чи їх фрагменти. Це вказує якщо не на бронзову спеціалізацію даних поселень, то хоча б на активне використання на даних поселеннях бронзових знарядь праці. Порівняно з покровським часом, кількість бережнівсько-маївських поселень на території Мар'їнського району суттєво збільшилася (у 24 рази). При цьому на річках Вовча, Сура, Яли і Ікрянка поселення розташовані досить щільно – на відстані 1-1,5 км. одне від одного. Безводних на наш час балках поселення розташовувались, як правило, у кількості по одиному на балку [4, с. 100].

У багатьох пунктах виявлено одиничні артефакти. Найвність пам'яток з малою кількістю знахідок є, вірогідно, наслідком практики відгінного скотарства. З них до покровської зрубної культури відносять Галицинівку-I, де виявлено 5 фрагментів кераміки; Галицинівку III – 1 фрагмент кераміки; Галицинівку Б – 1 фрагмент кераміки; Желанне II – 2 фрагменти кераміки; Желанне II В – 1 фрагмент кераміки; Желанне II Г – 9 фрагментів кераміки; Софіївка II – 1 фрагмент кераміки; Новоселівка I – 2 фрагменти кераміки; Ізмайлов I – 1 фрагмент кераміки; Першотравневка I – 1 фрагмент кераміки; Георгіївка Т – 1 фрагмент кераміки; Дуїне – 2 фрагменти кераміки; Олександрівка I – 2 фрагменти кераміки; Олександрівка II – 2 фрагменти кераміки; Олександрівка III – 1 фрагмент кераміки; Олександрівка Х – 2 фрагменти кераміки; Олександрівка Ц ПБ – 1 фрагмент кераміки; Олександрівка IX – 3 фрагменти кераміки; Червона I – 3 фрагменти кераміки; Україна II – 1 фрагмент кераміки; Луганське I – 2 фрагменти кераміки; Оленівка II – 1 фрагмент кераміки; Сигнальне Б – 1 фрагмент кераміки і 1 фрагмент абразиву; Сигнальне V – 1 фрагмент кераміки; Новомихайлівка С II – 1 фрагмент кераміки; Славне I – 1 фрагмент кераміки; Катеринівка Б – 2 фрагменти кераміки; Єлизаветівка I – 1 фрагмент кераміки; Єлизаветівка Б – 1 фрагмент кераміки; Острівського II – 7 фрагментів кераміки; Гігант I – 7 фрагментів кераміки; Сухі Яли – 2 фрагменти кераміки; Степне В – 1 фрагмент кераміки; Новомихайлівка-сад I – 1 фрагмент кераміки; Новомихайлівка VII – 1 фрагмент кераміки; Солодке II – 1 фрагмент кераміки; Південнодонбаська I – 1 фрагмент кераміки; Тарамчук – 1 фрагмент кераміки; Антонівка К – 1 фрагмент кераміки; Солодка IV – 1

фрагмент кераміки; Катеринівка I – 2 фрагменти кераміки; Трудове II – 5 фрагментів кераміки; Трудове III – 2 фрагменти кераміки; Доброволя III – 1 фрагмент кераміки; Доброволя М II – 1 фрагмент кераміки; Доброволя АБВ – 4 фрагменти кераміки; Мар'їнка С – 1 фрагмент кераміки; Мар'їнка С II – 2 фрагменти кераміки. Тип посуду – горщики. Поверхня кераміки ретельно заглажена. Зустрічається багатоваликковий посуд, з орнаменту – косі насічки. Судячи з керамічного матеріалу, ці пам'ятки залишені пастухами, які кочували сюди зі стадами худоби, в поселень басейну Сіверського Донця або з місцевих поселень.

У бережнівсько-маївській зрубній культурі також маємо справу з пам'ятками відгінного скотарства. Це Желанне II Б, де знайдено 6 фрагментів кераміки; Вознесінка III – 5 фрагментів кераміки; Вознесінка VI – 6 фрагментів кераміки; Старомихайлівка II – 8 фрагментів кераміки і 1 фрагмент абразиву; Першотравневка II – 3 фрагменти кераміки; Гострий I – 4 фрагменти кераміки; Гострий II – 3 фрагменти кераміки, наполовіваний камінь і 1 фрагмент стригу; Сигнальне II – 9 фрагментів кераміки; Єлизаветівка ЄД – 5 фрагментів кераміки і 1 фрагмент куранту; Ілленка III – 7 фрагментів кераміки; Веселий Гай II – 3 фрагменти кераміки; Новомихайлівка I; Новомихайлівка III – 7 фрагментів кераміки; Парасковіївка I – 4 фрагменти кераміки; Доброволя II – 2 фрагменти кераміки; Доброволя Н – 5 фрагментів кераміки; Доброволя V – 3 фрагменти верхніх частин посуду.

Для покровської зрубної культури на території Мар'їнського району маємо 51 пам'ятку відгінного скотарства, для бережнівсько-маївської – лише 17. Таким чином, кількість пам'яток відгінного скотарства у бережнівсько-маївській час різко знизилась. Однак це, ймовірно, свідчить не про відмову населення від практики відгінного скотарства, а, радше, про зміну напрямків кочування.

Література

1. Цимиданов В.В., Полидович Ю.Б. Разведки на территории Мар'їнського району Донецкой области/Цимиданов В.В., Полидович Ю.Б. – Донецк, 1992 [на правах рукописи].
2. Археологія Української РСР. У 3-х т. Т. 1: Первісна археологія/За ред. Беззанської С.С., Віварука Ю.М., Лескова О.М., Телегіна Д.Я., Шовкопляса І.Г. – К.: Наукова думка, 1971. – 459 с.
3. Отроченко В.В. Історія племен зрубної спільності: Автореф. Дис. ... д-ра іст. наук/Отроченко В.В. – К., 2002. – 33 с.
4. Цимиданов В.В. Социальная структура зрубного общества/Цимиданов В.В. – Донецк, 1994. – 204 с.
5. Шаповалов Т.А. Поселение зрубной культуры у с. Ильичевка на Северском Донце // Археологія і бронзовий век України: Исследования и материалы. – К.: Наукова думка, 1976. – с. 156-172.

Златина М. А.

Российский государственный педагогический университет им. А.И. Герцена

ОРГАНИЗАЦИЯ ПОМОЩИ ЕВРЕЙСКИМ БЕЖЕНЦАМ И ВЫСЕЛЕНЦАМ В ТАВРИЧЕСКОЙ ГУБЕРНИИ (МАЙ – ЛЕТО 1915 г.)

В период Первой мировой войны, как и во время любых других военных столкновений, население, проживающее в районе боевых действий или в прифронтовой зоне, старается покинуть опасную территорию, уходя в глубь страны. Еврейское население, в основной своей массе проживавшее в западных и юго-западных, как раз затронутых войной, губерниях Российской империи, естественно, было одним из составляющих волны беженцев. Но ситуация для евреев осложняется наличием черты оседлости, запрещавшей еврейскому народу селиться в большинстве внутренних губерний России, усиливая проблему и то, что к потоку евреев прибавляются ещё и евреи – выселенцы, которых военные власти насильственно вынуждены покинуть родные города и местечки прифронтовой зоны.

Всплеск беженцев в ряде районов, где было разрешено селиться (за рядом исключений) евреям, в Таврической губернии (ныне территория, входящая в состав Украины). Поначалу основную массу прибывавших сюда евреев составляли именно беженцы. Ситуация изменилась с конца мая 1915 г., с того момента, когда высшим военным командованием был отдан приказ о массовом выселении евреев из Ковенской и Курляндской губерний [1]. И на период с мая по

август 1915г. приходится первый наиболее массовый наплыв еврейских выселенцев и беженцев в Таврическую губернию. Именно этот период: с мая по август 1915г. – и выбран нами для рассмотрения вопроса о том, каким образом было организовано оказание помощи большому числу вынужденных еврейских мигрантов в городах Таврической губернии.

В Симферополь, центральный город Тавриды, первые выселенцы из Ковенской губернии прибыли уже в первых числах мая 1915 г [2, с. 31]. В другие города губернии – чуть попозже. В Бердянске, например, евреи – выселенцы из районов военных действий стали появляться с 20-х чисел мая 1915 года [3, с. 22]. Вскоре начинается процесс перемещения еврейских выселенцев и беженцев из крупных городов Таврической губернии в более мелкие городки и местечки, такие как Ногайск или Большой Токмак. В Симферополе, в результате процесса выселения вынужденных мигрантов в уезды, число еврейских беженцев сократилось с 3740 человек (до 1 августа 1915г.) до 2876 (в течение августа 1915 г.) [4].

В целом, по сведениям, которыми располагал Центральный петроградский еврейский комитет помощи жертвам войны на август месяц 1915 г., евреи – выселенцы и беженцы были распределены по следующим населенным пунктам Таврической губернии: наибольшее число вынужденных мигрантов размещалось в Симферополе, Мелитополе, Бердянске и Большом Токмаке. Далее шли Генчиск, Орехов, Ногайск, Алешки, Каховка, Михайловка, Черниговка. Меньше всего (98 человек) выселенцев было в Верхнем Токмаке [5]

При организации помощи первым прибывшим еврейским выселенцам и центр губернии – Симферополь, и уездный город Бердянск столкнулись со схожими проблемами. Прежде всего, необходимо было активизировать или вновь создать местные еврейские общественно-благотворительные комитеты помощи жертвам войны. В Бердянске местный комитет по оказанию помощи евреям, пострадавшим от войны был создан ещё в марте 1915 г [3, с. 22-23]. Гораздо сложнее шло дело с учреждением подобного Еврейского комитета в Симферополе. Так как ко времени прибытия выселенцев из Ковенской губернии «возбужденное еврейской общиной ходатайство пред губернской властью об открытии в Симферополе общества помощи жертвам войны не получило благоприятного разрешения» [2, с. 31], новому комитету пришлось первое время работать почти нелегально: под флагом Общества пособия бедным евреям.

При расселении еврейских беженцев и выселенцев по городам Таврической губернии, возникла необходимость создать центр, координирующий работу местных благотворительных еврейских комитетов. Начало подобному учреждению было положено совещанием представителей еврейских общин, прошедшим в Симферополе в первых числах июня 1915 г [2, с. 32]. В итоге был создан краевой комитет, получивший название Таврический губернский комитет по оказанию помощи евреям-выселенцам [3, с. 23]. Разместился комитет в Симферополе.

Средства на содержание еврейских вынужденных мигрантов комитеты и в Симферополе, и в Бердянске получали как от местных частных пожертвований (причем не только еврейского, но и русского населения [6]), так и от еврейских общин других городов и губерний. Прежде всего, от Екатеринославля, Таганрога, Харькова, Ростова-на-Дону и т.д. Присылалась денежная помощь от Петроградского центрального комитета помощи жертвам войны (ЕКОПО) [3, с. 23].

Первой задачей при оказании помощи евреям-выселенцам стала необходимость найти жилье и определиться с продовольствием для прибывших еврейских вынужденных мигрантов. В Бердянске всех выселенцев сначала поместили «в трех пустых хлебных амбарах, принадлежавших частным лицам (причем два амбара были предоставлены безвозмездно), здесь же в амбарах устроен был питательный пункт» [3, с. 22]. Вскоре проблема с жильем и устройством питательных пунктов была решена ещё более продуктивно. На июль месяц 1915г. большая часть выселенцев, как из первой партии, так и новоприбывших, была расселена по частным квартирам. В центре города устроили за общественный счет столовую – питательный пункт.

В Симферополе на первых порах выселенцев поместили «в здании женской и мужской частной гимназии, коммерческом и мужском казенном еврейском училищах, синагогах и молитвенных домах, а также в некоторых частных помещениях, бесплатно предоставленных комитету» [2, с. 31]. Впоследствии вынужденные мигранты были размещены в 40 приютах

(очагах). «В наиболее крупных очагах число призываемых доходило до 500 чел. Находившиеся в приюте получали пищу три раза в день. Обед состоял из хлеба и тарелки супа или борща с мясом, завтрак и ужин – из чая и хлеба, колбасы, селедки и т.п. Больные и дети получали ещё молоко и яйца. Горячая пища доставлялась из еврейской дешевой столовой. Кроме того, три нескольких очагах устроено было несколько кухонь» [2, с. 31].

В некоторых городах даже выделенные для выселенцев квартиры превращались в своего рода приюты-общешития, так из Ногайска сообщали, что «квартирные условия ужасные. В одной комнате по 15 человек. Нечем дышать» [7, с. 23], лишь впоследствии, по настоятельному предложению уполномоченного от ЕКОПО, местный комитет поместил выселенцев в новые квартиры.

Помимо предоставления крова и пищи, еврейским выселенцам оказывалась и медицинская помощь. Точнее, например, на вокзале в Симферополе выселенцы осматривались врачами, выявленных заразных больных сразу же отправляли в больницу [2, с. 31]. И в дальнейшем медики ежедневно осматривали все приюты, дабы не допустить эпидемий. В Бердянске для оказания медицинской помощи прибыл «врачебно-питательный отряд, командированный из Петрограда Обществом охранения здоровья еврейского народа (ОЗЕ). Врачебная помощь выселенцам оказывалась на дому, по вызовам <...> а также в двух городских амбулаториях и врачами – членами местного комитета» [3, с. 23].

Особое внимание было уделено помощи детям-выселенцам. Так, в Бердянске врачебно-питательным отрядом ОЗЕ при «Талмуд-Торе» был учрежден детский питательный очаг. В нем ежедневно «с 8 час. утра до 5 час. вечера находилось до 150 детей, здесь их кормили. Устраивали им игры» [3, с. 23].

Практически в каждом из городов Таврической губернии, принявших к себе еврейских выселенцев, было организовано Бюро труда для евреев – вынужденных мигрантов. В одних городах Бюро успешно справлялось с работой (Бердянск, Орехов), в других дело с подысканием работ для выселенцев шло с трудом (Мелитополь) [7, с. 23-24].

Таким образом, в центральном и уездных городах Таврической губернии практически сразу же с момента наплыва евреев - беженцев и выселенцев, еврейские благотворительные общества приступили к оказанию помощи вынужденным мигрантам. С разной степенью эффективности и результативности, но решались проблемы обеспечения еврейских выселенцев жильем, продовольствием. Оказывалась медицинская помощь, содействовали в поиске работы, особое внимание старались уделить детям.

Литература

1. РГИА Ф. 1284 Оп. 224 Д.740 Л.84
2. Еврейская жизнь. М., 1915. № 3. 19 июля.
3. Еврейская жизнь. М. 1915. № 2. 12 июля.
4. ГАРФ Ф.9538 ОП.1 Д.34 Л.13
5. ГАРФ Ф.9458 ОП.1 Д.169 Л.50
6. ГАРФ Ф.9458 ОП.1 Д.167 Л.174
7. Еврейская жизнь. М., 1915. № 7. 16 августа.

Зотова А. В.

Санкт-Петербургский государственный университет телекоммуникаций
им. проф. М.А. Бонч-Бруевича

О СОЗДАНИИ ПИЩЕВЫХ И ПРОМТОВАРНЫХ ЗАМЕНИТЕЛЕЙ В БЛОКИРОВАННОМ ЛЕНИНГРАДЕ

До сих пор об особенностях деятельности местной промышленности блокированного Ленинграда написано немного. Даже специалисты нередко считают, что деятельность местной промышленности Ленинграда в блокадный период сводилась в основном к добавлению различных суррогатов в хлебобулочные изделия. На самом деле это не так. Деятельность предприятий пищевой промышленности, как и выпуск товаров широкого потребления, представляли собой в блокированном городе не просто большой ассортимент. То была трехступенчатая система создания и реализации товаров, необходимых для жизнедеятельности